

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στήν ἐργασία αὐτὴ γίνεται προσπάθεια νὰ ἐτυμολογηθοῦν λέξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς ὀρεινῆς Πιερίας καὶ τοῦ Βοῖου. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι καρπὸς τῶν ἀποστολῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Γλωσσολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν στὶς παραπάνω περιοχὲς μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου¹.

Τὰ χωριά ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται τὸ ὕλικὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἐξῆς: Ἐλατοχώρι, Ἐλαφος, Λιτόχωρο, Μηλιά, Μοσχοπόταμος, Ράχη καὶ Ρητίνη τῆς Πιερίας, καὶ Αὐγερινός, Βελανιδιά, Βυθός, Δάφνη, Δίλοφος, Μπουχορίνα, Πεντάλοφος καὶ Πολυκάστανο τοῦ Βοῖου. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν λίγες λέξεις ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ ποὺ προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ, καθὼς καὶ μερικὲς ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας (Γρεβενά, Κολινδρό, Βλάστη, Θάσο κ.λ.) ποὺ περιέχονται στὰ γλωσσάρια διαφόρων συλλογῶν.

Οἱ λέξεις ποὺ ἐτυμολογοῦνται εἶναι οἱ ἐξῆς:

ἀβουλᾶ ἦ:

Στὸ Βελβεντὸ ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἀκροποταμιά².

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *βούλια* ἦ³ < ρ. βουλιάζω, ποὺ σημαίνει: «1) τόπος πάσχων συχνὰ καθίζησιν καὶ μάλιστα μετὰ βροχὴν πολλήν, 2) τέλμα Θεσσ.»⁴, μὲ τὴν κατάληξη *-ιά* (πβ. τά: ἀπρουγιαλιά⁵, ποριά, ποταμιά, ραχιά, χαλικιά⁶ κ.λ.) καὶ τὸ προθετικὸ *α*.

Τὴ σημασιολογικὴ σύνδεση τῆς λέξης *ἀβουλᾶ* μὲ τὸ *βούλια* τὴν ἐνισχύουν καὶ τὰ διαλεκτικά: *βούλιαγκας* *ὀ*: «βαθὸ μέρος κοίτης ποταμοῦ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀνακόπτει τὴν φορὰν τοῦ περιστρεφόμενον»⁷, *βούλιαγμα* *τό*:

1. Βλ. Εὐανθίας Δουγᾶ - Παπαδοπούλου, Ἐτυμολογικὰ τῆς περιοχῆς Πιερίας, «Μακεδονικά» 24 (1984) 214-233.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ (Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς), τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ ἴδιο λῆμμα.

4. Βλ. ὅ.π.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Μοσχοπόταμο.

6. Βλ. Μ. Φιλῆντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 437.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 4, Ἀθήνα 1953, στὸ λ. *βούλιαγκας* *ὀ*.

«πτῶσις τοῦ ἐδάφους, βαθούλλωμα, λάκκος»¹, *βουλιάχτρα ἤ*: «τέλμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ βυθισθῆ τις»² κ.λ.

ἄδρακας ὁ:

Στὴ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὸ γόνατο, τὸ στρογγυλὸ δηλ. κόκαλο, τὴν ἐπιγονατίδα, μαζί μὲ τὴ λακκούβα ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ πίσω καὶ συνδέει τὸ μηρὸ μὲ τὴ γάμπα³.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ τύπο *ἀδράκι τό*⁴ τῆς Σάμου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο *ἀτράκιον τό*⁵ < ἀρχ. *ἄτρακτος* ὁ⁶. Ἐκ τῶν τύπων *ἀτράκιον* ἔχουμε τὸ σημερινὸ *ἀδράχι τό* τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξης ἀπὸ τὸ ἀδράχι στὴν κλείδωση τοῦ γόνατου δὲν παρουσιάζει δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ ἴδια λέξη (*ἀδράχι*) σημαίνει καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὅπως: σπονδυλικὴ στήλη⁷, ὠλένη⁸, περόνη⁹. Ἐπίσης ὁ τύπος *ἀδραχτάς* ὁ¹⁰ ἔχει καὶ τὴ σημασία: «ὁ ἐπιστροφεύς, ὁ σπόνδυλος ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος»¹¹. *ἀκθάρ'τους*, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ἀδύνατο, τὸν καχεκτικὸ ἄνθρωπο¹² καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἀκριθάρωτος*¹³ (*α* στερητικὸ + *κριθαρωτός*). Ἔτσι ἔχουμε: *ἀκριθάρωτος* >* *ἀκθάρουτος* (πβ. τά: *κριθάρι* > *κθάρ'*, *κθαρίδους* (*κθαρίδου ψουμί*), (*κθαρίδους καφές*), *κθαρουζούμ'*, *κθαρουτροβὰς* κ.λ., ὅλα ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ)¹⁴ μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ *ο* > *ου* τῆς κατάληξης > *ἀκθάρ'τους* μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου *ου*.

Τὸ ἐπίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ ζώου ποὺ δὲν ἔφαγε κριθάρι, κὶ ἐπομένως δὲ δυνάμωσε κὶ ἔμεινε καχεκτικὸ, κατέληξε νὰ σημαίνει τὸ

1. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *βούλιαγμα τό*.

2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *βουλιάχτρα ἤ*.

3. Ἐκ προσωπικῆ συλλογῆς.

4. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ λ. *ἀδράχι τό*.

5. Βλ. Liddell-Scott-Kωνσταντινίδης, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τ. Α', στὸ λ. *ἀτράκιον τό*.

6. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *ἄτρακτος* ὁ.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π., στὸ λ. *ἀδράχι τό*.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π., στὸ λ. *ἀδράχι τό*.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π., στὸ λ. *ἀδράχι τό*.

10. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

11. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

12. Ἐκ προσωπικῆ συλλογῆς.

13. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, στὸ λ. *ἀκριθάρωτος*.

14. Ἐκ προσωπικῆ συλλογῆς.

ἀδύνατο ζῶο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τὸν ἀδύνατο ἄνθρωπο. Στὸ Βελβεντὸ ἡ ἀντίθετη στὸ ἀκθάρ'τους λέξις εἶναι ἡ μετοχὴ κθαρουμένους¹, δηλ. γερός, γεροδεμένος, δυνατός.

ἀπροῦγαλά ἡ:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, τὴν παραλία². Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ἀπλός = ἀπλωτός, ἀβαθής³ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ γιालός πού σὲ χωριὰ τῆς Πιερίας, ὅπως τὸ Λιτόχωρο, συναντιέται καὶ μὲ τὸν τύπο γαλά ἡ⁴, μὲ ἀλλαγή δηλ. γένους.

Ἔτσι ἔχομε: *ἀπλογιαλιά > *ἀπρογιαλιά μὲ ἀνομοίωση τοῦ λ > ρ ἐξαιτίας τοῦ λ πού ἀκολουθεῖ, > ἀπροῦγαλά μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου.

βανόμβλον τό:

Στὸν Πεντάλοφο Βοΐου ἡ λέξις σημαίνει ἓνα εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ⁵. Στὰ Γρεβενὰ ὁ τύπος βαινόμβλον⁶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία, ὅπως ἐπίσης κι ὁ τύπος βανόμηλο⁷ πού περιέχεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ μὲ τὴν ἐνδειξη «ἐξ ἀγνώστου ἀ' συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ μήλου».

Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ βαγένι-βαένι + μῆλο μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *βαινόμηλον > *βαινόμ'λου μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η, > βαινόμβλον μὲ ἀνάπτυξη β ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα μλ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η⁸ > βανόμβλον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ι τῆς διφθόγγου αῖ⁹.

ἡουχά ἡ:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξις σημαίνει τὸ δικτυωτό, ἀπὸ ψιλὸ σύρμα, πού

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
3. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. ἀπλός, ὅπου ἔχει καὶ τὴ σημασία: ἀπλωτός, ἀβαθής.
4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
6. Βλ. Μ. Π α π α ῖ ω ἄ ν ν ο υ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, Θεσσαλονίκη 1976, στὸ λ. βαινόμβλον τό.
7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 3, Ἀθήνα 1941, στὸ λ. βανόμηλο τό.
8. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1926, σ. 38.
9. Βλ. Φ ι λ ἡ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 100. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ι ῶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς καὶ χασμωδίας, «Ἑλληνικά» 29 (1976) 16, ὅπου ἔχομε: ἀειπάρθενη)ἀπάρθενη, καημός)καμός, ἀηδόνι)ἄδόνι κ.λ. Ἀπὸ τὴ Ρητίνη (προσωπικὴ συλλογὴ) ἔχομε ἐπίσης τά: ἀπάρθινους καὶ Ἀγάντς ὁ Ὑ'Αῖ Γιάννης.

βάζουμε στη μούρη τῶν ὑποζυγίων γιὰ νὰ μὴν τρῶνε τὸ φορτωμένο σ' αὐτὰ χόρτο¹.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μσν. *᾿πόχη ἦ*² < μσν. ὑπόχη³ ἀπ' ὅπου ἔχουμε: **πουχιά* μὲ τὴν κατάληξη *-ιά* καὶ στη συνέχεια *βουχᾶ* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ ἀρχικοῦ *π* ἀπὸ συμπροφορά. Ἀπὸ τὸ οὐσ. *βουχᾶ* ἔχουμε στὸν Κολινδρὸ καὶ τὸ παράγωγο ρῆμα *βουχᾶζου*⁴ ποὺ σημαίνει: βάζω στη μούρη τοῦ ὑποζυγίου τὴ «βουχᾶ».

γαρλαίμ'ς, ἐπίθ.:

Στὴ Ράχη Πιερίας τὸ ἐπίθετο σημαίνει ἕναν ἄνθρωπο ψηλὸ κι ἀδύνατο⁵. Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **καρκαλολαίμης* (κάρκαλο + λαιμός), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν τύπο *καρκαλαίμ'ς*⁶ τῆς Θάσου μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: **καρκαλολαίμης* > **καρκαλουλαίμ'ς* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* κι ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *η* τῆς κατάληξης > **κακαρ'λαίμ'ς* μὲ μετάθεση τοῦ *ρ* καὶ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λου* > **καρλαίμ'ς* μὲ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *κα* > *γαρλαίμ'ς* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ *κ* > *g* ἀπὸ συμπροφορά.

Ὁ τύπος *καρκαλαίμ'ς* τῆς Θάσου προῆλθε ὡς ἐξῆς: **καρκαλολαίμης* > *καρκαλαίμ'ς* μὲ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λο* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *η* τῆς κατάληξης.

δίφαλους, ἐπίθ.:

Τὸ ἐπίθετο στη Βελανιδιὰ Βοῖου λέγεται γιὰ τὸ δικέφαλο ἀετό· «εἶχιν πίσου στ' μבלάτ' ἕναν δίφαλου γιτὸ κινδημένου»⁷.

Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ τοῦ Ἑσυχίου *φάλα ἦ*⁸: μικρὰ κεφαλὴ, ποὺ ἔχει διασωθεῖ στὰ ιδιώματα τῆς Ἑσυχίου, Λέσβου καὶ τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου μὲ τὴ σημασία: *Glatze* (φαλάκρα).

1. Βλ. Γ. Τσαμπούρη - Κ. Βουδριᾶ, Λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Κολινδρῶ, Κολινδρὸς 1986, στὸ λ. *βουχᾶ ἦ*. Στὸ Βελβεντὸ καὶ στὸ Βυθὸ Βοῖου ἔχουμε τὸν τύπο *πόχα ἦ* (ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ).

2. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. *ἀπόχη ἦ*.

3. Βλ. ὁ.π. στὸ λ. *ἀπόχη ἦ*.

4. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *βουχᾶζου*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Ἡ λέξη ἀπὸ τὴ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη Ἀργυρίου ποὺ εἶναι κατατεθειμένη στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ν. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, στὸ λ. *φάλα ἦ*.

δόβουλον τό, *δουβόλ'* τό:

Στὸ Ἑλατοχώρι τὸ οὐσιαστικὸ *δόβουλον* τό σημαίνει τὸ παλιὸ τραπεζομάντηλο, τὸ κάλυμμα, τὴν πετσέτα κ.λ.¹. Ὁ ἴδιος τύπος στὸ Μοσχοπόταμο σημαίνει τὸ κωλόπανο τοῦ μωροῦ καὶ τὸ κουρέλι· «τὰ δόβουλα ἀπ' τοῦ μ'κρό», «σύρι ὄξου νὰ σμάις τὰ δόβουλα», «γίνγαν δόβουλα, πέταξέ τα»². Ὁ τύπος *δουβόλ'* τὸ συναντιέται στὴ Ράχη καὶ σημαίνει ἐπίσης τὸ κωλόπανο καὶ τὸ κουρέλι³.

Καὶ οἱ δύο τύποι πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *tovaglia*· «Tessuto per biancheria da tavola»⁴.

ζβός, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο λέγεται γιὰ τὸ σπόρο ποῦ δὲν ἔχει ἀναπτυχθεῖ κανονικά κι ἔχει μείνει ἀδύνατος καὶ λεπτός· «ἀπόμ'νιν ζβός»⁵. Στὸν Πολύγυρο τὸ ἴδιο ἐπίθετο σημαίνει ἀδύνατος, κούφιος· «οὔλα τὰ καρύδῳ εἶνι ζβά»⁶.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο τῆς κοινῆς *ζοφός* ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *ζοφός*⁷. Ἔτσι ἔχουμε *ζουφός* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ο > ου*⁸, > *ζ'φός μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου *ου > ζβός* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ *φ > β* ἐξαιτίας τοῦ προηγούμενου ἠχηροῦ ζ.

ἴλυμα τό:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξη σημαίνει τὸ κατακάθι⁹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *ἴλυμα τό*¹⁰· sediment deposited in water ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *ἴλος* ἤ.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, v. V (Ra-Zu), Firenze 1975, στὸ λ. *tovaglia*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Φ. Τάσιου, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *ζβός*.

7. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967, στὸ λ. *ζοφός*.

8. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ τροπὴ τοῦ *ο* > *ου*, δηλ. *ζοφός* > *ζουφός*, νὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὸ μεσαίωνα, ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς *ζούφιος* (Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ) καὶ *ζουφός* (Μ. Φιλήντα, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνική, τ. Α', Ἀθήνα 1924, σ. 32).

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Liddell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1969, στὸ λ. *ἴλυμα τό*.

Ἡ τροπή τοῦ *v* > *ou* μπορεῖ νὰ ὀφείλεται σὲ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ *μ*¹ ἢ στὴ διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *v*².

κλαμώνου, ρ.:

Στὴ Μηλιά τὸ ρῆμα λέγεται γιὰ τὸ δέντρο, καὶ κυρίως τὴ «φιλουριά», ποὺ πετάζει κλαδιὰ καὶ μεγαλώνει ἀπότομα· «κλάμουσιν ἢ φιλουριά»³. Τὸ ρῆμα πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὰ ἀρχαῖα οὐσιαστικά *κλάμμα τό*⁴ «*cer de vigne*», *κλάμα τό*⁵ «*porceau*», καὶ τὰ κατωιταλικά *κλάμα τό*⁶ καὶ *κλαμάδα ἡ*⁷, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ρῆμα *κλάω-ῶ*. Τὴν ἴδια προέλευση ἔχει καὶ ὁ τύπος τοῦ Βελβεντοῦ *κλαμούρα ἡ*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρήματα *κλαμουργάζομι* καὶ *ξικλαμουργάζομι* ποὺ λέγονται γιὰ τὸ κλωνάρι ποὺ κόβεται ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ μεταφορικὰ γιὰ τὴν παράλυση τῶν ἄκρων ἀπὸ ὑπερβολικὴ κούραση· «κλαμουργάσκαν (ξικλαμουργάσκαν) τὰ χέρῃα μ'»⁸.

κουταλεύου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνακατεύω μέσα σὲ διάφορα ἀντικείμενα νὰ βρῶ κάτι, ψάχνω ἀνακατεύοντας· «τί κουταλέβ'ς στοῦ βαούλου κὶ μὶ τὰ'ριζις ὄλα ὄξου;»⁹.

Τὸ ρῆμα ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ *κουταλεύω*¹⁰ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια σημασία.

Ἐκτὸς τοῦ ρῆματος ἔχουμε στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο *κουτάλας-ου*¹¹ μὲ τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ψάχνει ἀνακατεύοντας· «εἶνι μῆνὰ κουτάλου, δὲν ἀφήθ' τὰ δῶδ' ἀνδάμα»¹².

κουτιλέτθ' τό:

Στὴ Ράχη καὶ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὴ θηλειά, τὴν κλωστή τοῦ

1. Βλ. Χ. Συμεωνίδη, Χεῖλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, «Βυζαντινά» 4 (Θεσσαλονίκη 1972) 237 κέξ.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Περὶ τοῦ *Υ* ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ, ΜΝΕ (Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά), τ. Β', Ἀθήνα 1907, σ. 277 κέξ.

3. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (A-K), Paris 1968, σ. 538-539, στὸ λ. *κλάω*.

5. Βλ. Chantraine, ὁ.π.,

6. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. *κλάσμα τό*.

7. Βλ. Andriotis, ὁ.π.,

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό.

9. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Graz 1958 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση Leiden 1968), στὸ λ. *κουτάλι*.

11. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ.

12. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ.

μιταριοῦ¹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ βουλγάρικο διαλεκτικὸ *kutelec*² < οὐσ. *kuteľ*³ = πόντος, θηλειά, ἀπ' ὅπου προέρχονται κι ἄλλοι παράγωγοι διαλεκτικοὶ βουλγάρικοι τύποι μὲ σημασίες σχετικὲς μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὴν ὑφαντικὴ⁴.

Ὁ τύπος *κουτιλέτσ'* προῆλθε ἀπὸ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* καὶ ἀλλαγὴ γένους.

κστέλα ἤ:

Στὸν Πεντάλοφο, Δίλοφο καὶ σ' ἄλλα χωριὰ τοῦ Βοῖου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα δοχεῖο ξύλινο γιὰ νὰ βάζουν μέσα ἀλεύρι, δημητριακὰ κ.λ.⁵

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *σκουτέλα* ἢ⁶, ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *σκουτέλα* > **σκ'τέλα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ο* > *κστέλα* μὲ ἀντιμετάθεσι τῶν *σκ* > *κσ*.

λιμπστήρις οἶ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὰ λουριά πὺ δένουν στὸ λαιμὸ τῶν ζώων⁷. Ἡ λέξι συνδέεται μὲ τὴν κυπριακὴ *λιμιστήρα* ἢ⁸ «λεπτὸν σχοινίον. Ἑπκρ. ἢ *λιμιστηρούδα*». Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο οὐσιαστικὸ *λαιμιστήρ* ὁ, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **λαιμιστήρ* > **λαιμιστήρας* > **λαιμιστήρα* ἢ μὲ ἀλλαγὴ γένους > *λιμιστήρα* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* > **λιμ'στήρα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* > *λιμπστήρα* μὲ ἀνάπτυξη *π* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁹.

ν

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
2. Βλ. Bǎlgarski etimologičen rečnik, t. II, Izdatelstvo na Bǎlgarskata Akademija na Naukite, Sofija 1979, στὸ λ. *kotel*.
3. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*.
4. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*. Ἡ λέξι, ὅπως ἀναφέρει τὸ λεξικὸ, πέρασε καὶ στὰ ἀρωμονικὰ μὲ τὸν τύπο *kutuleť* καὶ συναντιέται ἐπίσης καὶ στὰ σερβοκροάτικα μὲ τὸν τύπο *kotalac*. Τὸ λεξικὸ τῆ συνδέει μὲ τὸ παλαιοσλάβικο ἀμάρτυρο *kaiā*+ παλαιοσλάβικη κατάληξι -ǎlǎ.
5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
6. Βλ. D u C a n g e, Glossarium, στὸ λ. *σκουτλορ τό*, ὅπου δίνει τοὺς τύπους *σκουτέλα* ἢ, *σκουτέλη* ἢ, καὶ *σκουτέλι τό*. Ὁ τύπος *σκουτέλι* > *σκ'τελ'* στὸ Βελβεντό, στὰ χωριὰ τῆς Πιερίας καὶ ἴσως κι ἄλλοῦ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πιάτου μὲ κόλλυβα πὺ προσφέρουν στὰ μνημόσυνα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ διαβάσει ὁ παπάς στὴν ἐκκλησία.
7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
8. Βλ. Ξ. Π. Φ α ρ μ α κ ῖ δ ο υ, Ὑλικὰ διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Β', ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θεοφανοῦς Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 23, στὸ λ. *λιμιστήρα* ἢ.
9. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 38.

λουκανίθρα ἤ:

Στὴ Ρητίνη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι σημαίνει τὸ κόκκινο στίγμα, τὴν κοκκινίλα στοὺς μηροὺς καὶ στὰ γόνατα, ποὺ μοιάζει μὲ χιονίστρες καὶ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχὴ παραμονὴ κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα¹.

¹Ἡ λέξι πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ σύνθετη κυπριακὴ *κωλόρνιθος* ὁ²: «πρήσιμα ἢ οἶδημα μέρους τοῦ σώματος καὶ κυρίως τῆς κεφαλῆς», ποὺ στὸ ἴδιωμα τῆς Ρητίνης πρέπει νὰ εἶναι *κωλοαρνίθα* (ἀρνίθα λέγεται ἡ ὄρνιθα στὰ χωριά τῆς Πιερίας³, στὸ Βελβεντό⁴ κι ἄλλοῦ). Ἔτσι ἔχουμε: **κωλοαρνίθα* > *κουλοαρνίθα* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ω* καὶ *ο* > *ου* > *κουλαρνίθα* μὲ συναλοιφή τοῦ *ου* + *α* > *α⁵* > **λουκαρνίθα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *κ-λ* > *λ-κ* > *λουκανίθρα* μὲ μετάθεση τοῦ *ρ*.

ματραγούνα ἢ, *ματραγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, ἐπίθ.:

Στὸ χωριὸ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸ *ματραγούνα* ἢ σημαίνει τὴν ἐπίδραση, τὴν ἔλξη ποὺ ἀσκεῖ κάποιος πάνω στοὺς ἄλλους μὲ τὴ γλυκιά του ὀμίλια καὶ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ: «ἔχ'ς τ' ματραγούνα ἰσὺ κι σιακούν' ὄλ'»⁶. Στὰ χωριά Μοσχοπόταμο καὶ Ἐλαφο τὸ ἐπίθετο *ματραγούνας*, θηλ. *ματραγούνα*, σημαίνει αὐτὸν ποὺ τὰ καταφέρνει μὲ τὶς κολακείες καὶ τὰ λόγια νὰ τὰ βολεῦει ὅπως θέλει, τὸν καταφερτζή⁷.

Τὸ οὐσιαστικὸ, καθὼς καὶ τὸ ἐπίθετο, συνδέονται μὲ τὸ ρουμάνικο οὐσιαστικὸ *mătrăgună*⁸: *mandrake*⁹, *mandragora*¹⁰.

Τὸ ρουμάνικο *mătrăgună* πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο *μανδραγόρας* ὁ, τὸ φυτὸ μὲ τὶς γνωστὲς ὑπνωτικὲς καὶ ναρκωτικὲς ιδιότητες, καὶ πρέπει νὰ πέρασε στὰ ρουμάνικα μέσω τῆς λατινικῆς.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Θ. Κ υ π ρ ἦ, Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, στὴ σειρά Ἑλικά διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Α', Λευκωσία 1979, στὸ λ. *κωλόρνιθος* ὁ. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ι ὠ τ η, Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 3 (Ἀθήνα 1941) 65-64.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὠ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 36-37.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. *Rumanian-English and English-Rumanian Dictionary*, by M a r c e l S c h r ö n e r g r o n, New York, Copyright 1952, fifth printing 1975, στὸ λ. *mătrăgună*: Bot., mandrake, mandragora.

9. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ἐκδόσεις «Ὀδυσσεύς», τ. 3 (Ἀθήνα ἄ. ἔ), στὸ λ. *mandrake*: 1) μανδραγόρας, καλάνθρωπος, ἀρκάνθρωπος.

10. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ὁ.π., στὸ λ. *mandagora*: mandrake.

μιστριώτ'κους, μπιστ'ριώτ'κους, ἐπίθ.:

Στὸν Κολινδρὸ¹ καὶ Μοσχοπόταμο² ἔχουμε τὸν τύπο *μιστ'ριώτ'κους* καὶ στὸ Βελνετό³ *μπιστ'ριώτ'κους* μὲ τὴν ἴδια σημασία: ζῶο πού δὲν εἶναι: καθαρόαιμο ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ διασταύρωση δύο διαφορετικῶν εἰδῶν.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *μουστούρα*⁴: *mistura*, *mixtío*, πού περιέχεται στὸ λεξικὸ τοῦ Ducange.

Ἔτσι ἔχουμε: **μιστουριώτικος* > *μιστ'ριώτ'κους* μὲ ἀποβολὴ τῶν ἄτονων *ου* καὶ *ι*, > *μπιστ-ριώτ'κους* μὲ ἀποβολὴ καὶ τοῦ ἄτονου *ι* τοῦ θέματος καὶ ἀνάπτυξη *π* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* > *μψ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁵.

μουρτσουβότανου τό, *μουλτσουβότανου* τό:

Στὸ Βελβεντό τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει ἓνα ἄγριο χόρτο μὲ χαρακτηριστικὴ μυρωδιά πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα γιὰ νὰ συγκεντρώνουν τίς μέλισσες⁶. Πρόκειται γιὰ τὸ μελισσοβότανο πού ἀκολούθησε τὴν ἐξῆς φωνητικὴ πορεία: *μελισσοβότανο* > *μιλτσουβότανο* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ε* > *ι* καὶ τῶν *ο* > *ου* > **μιλ'σσουβότανο* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*, > **μουλ'σσουβότανο* μὲ τροπὴ τοῦ *ι* > *ου* ἀπὸ ἀφομοίωση (ἢ καὶ ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χεῖλικου *μ*)⁷ > **μουλτσουβότανο* μὲ ἀνάπτυξη *τ* ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *λσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι*⁸ > *μουρτσουβότανο* μὲ τροπὴ τοῦ *λ* > *ρ* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ *τσ*⁹.

Στὴν Ἐλαφο τὸ οὐσιαστικὸ *μουλτσουβότανο* τό σημαίνει τὴ ναφθαλίνη¹⁰ καὶ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὸ οὐσ. *μόλτσα* ἢ¹¹ = σκόρος (ἀπὸ τὸ βουλγ. *mollec*: σκόρος, βώτριδα, ὑποκ. *molica*) καὶ τὸ οὐσ. *βότανο* > δηλ. *μουλτσουβότανου*, μὲ τροπὴ τῶν ἄτονων *ο* > *ου*.

1. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *μιστριώτ'κους*.

2. Ἐκτὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἐκτὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. Ducange, Glossarium, στὸ λ. *μουστούρα* ἢ.

5. Βλ. Παπαδόπουλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 38.

6. Ἐκτὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Βλ. Συμεωνίδης, Χεῖλωση, ὁ.π., σ. 239 κέξ.

8. Βλ. Ε. Μπουντώνα, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης, τ. Α', Ἀθήνα 1892, σ. 17.

9. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικὴ, σ. 80, ὅπου ἔχουμε: *βάλσαμο* > *βάρσαμο*, *κάλτσα* > *κάρτσα* κ.λ.

10. Ἐκτὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

11. Ἡ λέξη εἶναι γνωστὴ στὸ Βελβεντό, Γρεβενά, Γέρμα Καστοριάς, χωριὰ τοῦ Βοῖου, Καταφύγι, Πολύγυρο Χαλκιδικῆς κ.λ.

μουστρώνουμι, ρ.:

Στόν Κολινδρό τὸ ρῆμα σημαίνει καλλωπίζομαι¹ καὶ τὸ μεταρρηματικό οὐσιαστικὸ μούστρουμα τὸ σημαίνει τὸν καλλωπισμό².

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ρῆμα *mostrare* < οὐσ. *mostra*, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *μοστράρω* > **μοστρώνω* καὶ μέσο **μοστρώνομαι* > *μουστρώνουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* τῆς κατάληξης.

Ξανώρας, ἐπίρρ.:

Στὴ Μηλιά τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: ἀργά, κατόπιν ἐορτῆς· «νὰ μὴν ἰρθεῖτι ξανώρας», «ἔφυγιν ξανώρας»³.

Τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε*⁴ < *ἐκ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *άνώρας*⁵ < ἐπίθ. *ἔνωρος*, ὁπότε ἔχουμε: **ξεανώρας* > **ξιανώρας* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης *ξε* καὶ συνίζηση μετὰ τοῦ *ια* > *ια*, > *ξανώρας* μὲ οὐράνωση τοῦ *ξ* ἐξαιτίας τοῦ *ι* ποῦ ἀκολουθεῖ. Ἡ τροπὴ τοῦ *ω* τῆς κατάληξης σὲ *α* ἔγινε ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ἄλλα ἐπιρρήματα (πβ. τὰ *ένώρας* > *νώρας*⁶, *ἐξώρας* > *ξώρας*⁷, *γιαώρας*⁸ > καὶ *γιάουρας*⁹, *καταώρας*¹⁰, *προουσώρας*¹¹ κ.λ.).

Ξιλέστρατος, ἐπίθ.:

Στὴ Βλάστη τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ψηλὸ ποῦ βαδίζει ἀντικανονικά¹². Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ *ἔξιλέστατος*¹³ τῆς Λευκάδας: ἄτακτος, ἀκατάστατος < ἐπίθ. *ἐξωλέστατος*¹⁴ < *ἐξώλης*. Τὸ *ξιλέστρατος* προήλθε ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσιαστικοῦ *στράτα* ἢ.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾱ, ὁ.π., στὸ λ. *μουστρώνουμι*.
2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *μούστρουμα* τό.
3. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.
4. Γιὰ τὴ σημασίαν τῆς πρόθεσης *ἐκ* > *ξε* βλ. Γ. Γ α ρ δ ῖ κ α, Αἱ προθέσεις ἐν συνθέσει. «Ἐθηνᾶ» ΚΔ' (Ἀθήνα 1912) 121 κέξ.
5. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στ λ. *ἔνωρος*.
6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 360, § 1148.
7. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, ὁ.π.
8. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 5, τεύχ. 1 (Ἀθήνα 1984), στὸ λ. *γιαώρας*.
9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π.,
10. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὴ Ράχη. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν.
11. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὰ χωριά τῆς Πιερίας. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν· «προυσώρας καλὰ εἶμι».
12. Βλ. Μ. Ἐ θ. Κ α λ ῖ ν δ ῆ ρ η, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάστης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 357.
13. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *ἐξωλέστατος*
14. Βλ. A n d r i o t i s, ὁ.π.,

ξίληβουθιάζου, ξίληβόθιασμα τό:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνταποδίδω μιὰ προσφορά ἐργασίας, μιὰ παροχὴ ὑπηρεσίας, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὴν ἴδια περίπτωσι, π.χ. γιὰ τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ σκάψιμο ἀμπελιοῦ, γιὰ τὴν σπορὰ μὲ σπορὰ κ.λ. «θὰ ξίληβουθιάσουμι κι ἰμεῖς τοῦ Νίκου πὸν μᾶς ἀβόητσιν πέρ'θ' στὴ θκὴ μας τ'ν ἀρραβώνα»¹. Τὸ ξίληβόθιασμα εἶναι μεταρρηματικὸ καὶ σημαίνει τὴν ἀνταπόδοσι τῆς προσφορᾶς, τὴν παροχὴ τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας· «αὐτὸ εἶνι πὸν λὲς τοῦ ξίληβόθιασμα γὰ τοῦ καλὸ πὸν μᾶς ἔκαμαν κι αὐτοί»².

Τὸ ρῆμα εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεσι ξε < ἐκ καὶ τὸ ρῆμα *ληβουθιάζου πὸν προέρχεται ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ ληβόθια³ < ἀλληλοβοήθεια, μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου ε > ι τῆς πρόθεσις καὶ στένωσι ἐπίσης τῶν ἄτονων ο > ου καὶ ω > ου τῆς κατάληξις.

ξιμιδιανίζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: συνέρχομαι ἀπὸ ἀρρώστια, ἀναλαμβάνω, παίρνω ἀπάνω μου, ἀναπτύσσομαι· «ἦρθιν δίπ στοῦ ἀμήν, μου ξιμιδιάντσιν πάλι», «ἦταν πιτσι κι κόκαλου, ἄλλὰ τώρα ξιμιδιάντσιν καλά»⁴.

Τὸ ρῆμα παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ μεϊντάνι τὸ⁵ πὸν προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *meydan*: open space, public square; arena, ring, ground κ.λ.⁶ καὶ τὴν πρόθεσι ξε < ἐκ. Ἔτσι ἀπὸ τὸ *μιδιάν*⁷, ὅπως ἀποδίδεται ἢ λέξι στὸ ἰδίωμα τοῦ Βελβεντοῦ, ἔχουμε τὸ *ξιμιδιανίζου καὶ μὲ τὴν πρόθεσι ξε > ξι (μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου ε > ι) ξιμιδιανίζου, μὲ συναλοιφή τῶν υ > ι⁷.

ξιφουσκλά ἦ:

*Ἡ λέξι στὸ Βελβεντὸ σημαίνει ἓνα εἶδος δέντρου μὲ μαλακὸ ξύλο, τὴν ἀφροξυλιά καὶ κουφοξυλιά, πὸν λέγεται καὶ χρυσόξυλο⁸.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ὶ ὠ ν α, ὀ.π., στὸ λ. *ληβόθια* ἦ (ἢ φωνητικὴ ἀπόδοσι εἶναι τοῦ συγγραφέα).

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ ὠ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ, στὸ λ. *μεϊντάνι τό*. Τὸ οὐσιαστικὸ στὸ Βελβεντὸ συναντιέται μὲ τὸν τύπο *μιδιάν*⁷ τό· «βγήκιν στοῦ *μιδιάν*⁷», γνωστὴ ἔκφρασι στὸ ἰδίωμα γιὰ ἄνθρωπο πὸν βγήκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια κι ἀπέκτησε ἀξία.

6. Βλ. Η. C. H o n y - F a h i z I z, Turkish-English dictionary, Oxford 1957, στὸ λ. *meydan*.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ ὠ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὀ.π., σ. 240-241.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

Προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **χρυσασφοξυλιά* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ξασφουξλιά* μὲ τροπὴ τοῦ *α'* συνθετικοῦ *χρυσάφι* > *ξάφι* (πβ. τά: *Ξάφω*¹ - ²*Αρξάφω* < *Χρυσάφω*, *ἀρξός*³ < *χρυσός*, *Κστός*⁴ < *Χριστός*, *Κστόδουλος*⁵ < *Χριστόδουλος* κ.λ. καὶ τά: *χρυσός* > *χσός* > *ξός*⁶, *χρυσό* καὶ *χρυσάφι*-*ξό* καὶ *ξάφ*⁷, *Χρυσάφω*, *Χρυσούλα* — *Ξάφου*, *Ξούλλα*)⁸ στένωση τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ν* > **ξασφουσκλιά* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *κσ(ξ)* > *σκ* > **ξεφουσκλιά* μὲ ἀντικατάσταση τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *ξα* μὲ τὴν *ξε* ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τῆς πρόθεσης *ξε*⁹ < *ἐκ*, > *ξιφουσκλιά*, μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης.

παρασκάλα τά:

Στὴ Μπουχορίνα Βοΐου ἡ λέξη σημαίνει τὰ πρηξίματα τῶν ἀδένων «*φόμε*·σιν *παρασκάλα*»¹⁰.

Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *πρησκάλια* *τά*¹¹ < ρ. *πρήζω* μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *πρησκάλια* > **πρησκάλα* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *η* > *α* > *παρασκάλα* μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τῆς πρόθεσης *παρά*¹².

πάσμα τό:

Στὸν Αὐγερινὸ ἡ λέξη σημαίνει μιὰ μεγάλη τολύπη ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα κλωνιά νήματος¹³. Συνδέεται μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *πάσμα* τὸ ποῦ σημαίνει: flock of wool¹⁴.

1. Βλ. Μπουντώνα, ὁ.π., σ. 16.

2. Βλ. Μπουντώνα, ὁ.π.

3. Βλ. Μπουντώνα, ὁ.π.

4. Βλ. Μπουντώνα, ὁ.π.

5. Βλ. Μπουντώνα, ὁ.π.

6. Βλ. Φιλήντα, Γλωσσογνωσία, τ. Α', σ. 32.

7. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, τ. Α', Ἀθήνα 1905, σ. 254.

8. Βλ. Χατζιδάκι, ὁ.π., σ. 254.

9. Βλ. Χατζιδάκι, Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως *ἐκ*, *ἐξ* (ξε-), «Ἀθηνᾶ» ΚΣΤ' (Ἀθήνα 1914) 10. Ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Παρετυμολογίαι ἐν ταῖς προθέσεσι, ΜΝΕ, Β' τ., Ἀθήνα 1907, σ. 311-315.

10. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

11. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή στὸ Βελβεντό. Ἡ λέξη συναντιέται καὶ στὴν Ἡπειρο (βλ. Ε. Μπόγκα, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου, τ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 319) μὲ τίς σημασίες: 1) τὰ χοιραδικά, 2) ἡ παρωτίτις, 3) τὰ ἄγρια σύκα, τὰ πρὸςκαλα (Χριστοβ.), ἐπειδὴ πρήζονται τὰ χεῖλη.

12. Βλ. Χατζιδάκι, Παρετυμολογίαι, ὁ.π.

13. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

14. Βλ. Liddell-Scott-Jones, A Greek-English Lexicon, στὸ λ. *πάσμα* τό.

ριφινάδα ἦ:

Στὰ Γρεβενά ἡ λέξι σημαίνει: ρακὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος βγαλμένη ἀπὸ δευτέρη ἀπόσταξι¹. Ἐπίσης στὴν Ἑπειρο ἡ λέξι μετὴ μορφῆ *ρεφινάδα*² σημαίνει: μεταβγαλμένη ρακὴ καὶ ὁ Μπόγκας τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *raffinata*³ < ρ. raffinare, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *raffinage*⁴: διυλισμένη ζάχαρη, μετὴν ἐξῆς φωνητικῆ διαδικασίας: *ραφινάδα > *ρεφινάδα μετὴ τροπῆ τοῦ α > ε ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ ὕγρου ρ⁵ > ριφινάδα μετὴ στένωσι τοῦ ἄτονου ε > ι.

ρουβάλανον τό:

Στὴ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποῦ λέγεται *ροῦδ*⁶ τό κι εἶναι ἓνα εἶδος βελανιδιάς, τὸ ρουπάκι⁶.

Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ *ροῦδι* + *βαλάκι* μετὴν ἐξῆς φωνητικῆ διαδικασίας: *ρουδοβάλανο > *ρουβοβάλανο μετὴ προληπτικῆ ἀφομοίωσι τοῦ δ > β > ρουβάλανου μετὴ ἀνομοιωτικῆ ἀποβολῆ τῆς συλλαβῆς *βο* καὶ στένωσι τοῦ ἄτονου ο > ου τῆς κατάληξις.

σιδιρουπάγκος ὁ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει ἓνα ἐργαλεῖο, σάν λουστό, μετὴ μύτη μπροστά, γιὰ νὰ τρυποῦν σκληρὰ ἀντικείμενα⁸. Πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο *σιδεροπάλογκο (σίδηρο + παλούκι) μετὴν ἐξῆς φωνητικῆ διαδικασίας: *σιδεροπάλογκος μετὴ ἀλλαγῆ γένους⁹ > σιδιρουπάλογκος μετὴ ἀποβολῆ τοῦ ἄτονου ου καὶ στένωσι τῶν ἄτονων ε > ι καὶ ο > ου τῆς κατάληξις > σιδιρουπάγκος μετὴ ὑποχωρητικῆ ἀφομοίωσι τοῦ λ ἀπὸ τὸ προηγούμενο ρ.

σγαυμόζον, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: στεριώνω κάπου (σὲ δουλειά, διαμονή κ.λ.), σταθεροποιοῦμαι σὲ κάποια κατάστασι, μονιμοποιοῦμαι

1. Βλ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, στὸ λ. *ριφινάδα ἦ*.

2. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., τ. Β', Ἰωάννινα 1966, σ. 244, στὸ λ. *ρεφινάδα ἦ*.

3. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., στὸ λ. *ρεφινάδα ἦ*.

4. Βλ. Κ. Βαρθάκη, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, Ἀθήνα 1968, στὸ λ. *raffinage*.

5. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικῆ, σ. 78, ὅπου ἔχουμε: ραπάνι > ρεπάνι, καθαρίζω > καθεριζω, πανόρι > πανέρι, ἀρραβῶνα > ἀρρεβῶνα κ.λ.

6. Ἀπὸ προσωπικῆ συλλογῆ.

7. Ἡ λέξι ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Πιερίας Ρητίνη, Ἐλατοχώρι, Μηλιά κ.λ.

8. Ἀπὸ προσωπικῆ συλλογῆ.

9. Στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω εἶναι συνηθισμένη ἡ ἀλλαγῆ γένους, ὅπως: ἦ νεύρα, ἦ χίπχα, οὐ πλάτ'ς, οὐ γόνας, οὐ βάρους, οὐ γλέφαρους κ.λ.

«δὲ μβόρ'σιν νά σκαρμόδ' σί καμῶνά δ'λά», «πήγιν καταδῶ. πήγιν κατακει, δὲ σκάρμουσιν πουθινά»¹.

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ οὐσιαστικὸ *σκαρμός* ὁ²: «ξύλινον ἢ καὶ μετάλλινον κυλινδρικὸν ραβδίον ἐντιθέμενον κατακορύφως ἐντὸς ἀνατρήσεως τῆς ἐπισκαλμίδος καὶ χρησιμεῖον ὅπως εἰς τὸ ἐξέχον ἄκρον αὐτοῦ τροποῦται ἢ κώπη διὰ τροπωτῆρος», πού προέρχεται ἀπὸ τὸ μσν. *σκαρμός* ὁ³.

σπανουλέτα, τσπανουλέτα ἢ:

Στῆ Ρητίνη, καθὼς καὶ στὰ χωριά τοῦ Βοῖου Αὐγερινός, Δάφνη, Πολυκάστανο κ.λ., τὸ οὐσιαστικὸ μὲ τὶς δυὸ φωνητικὲς μορφές του σημαίνει τὸ μοχλό, τὸ πόμολο τοῦ παραθύρου⁴. Συνδέεται μὲ τὸ ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *spagnoletta*: «specie di serramento di finestra venuto di Francia»⁵. Ὁ γαλλικὸς τύπος εἶναι *espagnolette*⁶ = μοχλός, μάνδαλος, ζύγωθρον παραθύρου.

σφράνγα ἢ:

Στὸ Ἐλατοχώρι, Ρητίνη, Ράχη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο ἀπὸ αἷμα καὶ πύον στὸ δέρμα τῶν γιδοπροβάτων συνήθως, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων ζώων, πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ τσίμπημα τοῦ «δαβανιοῦ» καὶ πού σπάζει, ὅταν ὀριμάσει καὶ μαλακώσει⁷.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *frángā*⁸ πού ὁ Parahagi τὸ συνδέει μὲ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *fragā*⁹ πού προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *fragum*-i¹⁰ καὶ σημαίνει κόμαρο, φράουλα. Τὸ ἀρχικὸ σ προέρχεται ἀπὸ συμπροφορά¹¹.

Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξης πού ἀπὸ φράουλα,

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Βλ. Δ. Διμητράκου, Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, τ. (ΙΓ', στὸ λ. *σκαλμός* ὁ.

3. Βλ. Du Cange, Glossarium, ὁ.π., στὸ λ. *σκαρμός* ὁ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή στὰ παραπάνω χωριά.

5. Βλ. Battisti-Alessio, Dizionario etimologico italiano, ν. V (Ra-Zu), στὸ λ. *spagnolesco*.

6. Βλ. Βαβᾶτη, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, στὸ λ. *espagnolette*.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

8. T. Parahagi, Dicționarul dialectului aromân, București 1974, στὸ λ. *frángă*.

9. Βλ. Battisti-Alessio, ὁ.π., τ. III (Fa-Me), στὸ λ. *fraga*.

10. Βλ. ὁ.π.

11. Βλ. Χ. Παντελίδη, Προσθήκη καὶ ἀφαιρέσεις σ πρὸ συμφώνου ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ, Μέσῃ καὶ Νέᾳ Ἑλληνικῇ, «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» 6 (1928) 401-431.

χαμοκέρασο κ.λ. κατέληξε νὰ σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο, ἔχουμε καὶ τὸ ἀντίστοιχο γαλλικὸ *fraise* ποὺ σημαίνει: 1) χαμοκέρασο, κοινῶς φράουλα, 2) κηλὶς τοῦ δέρματος ὅμοια μὲ χαμοκέρασο¹.

τζαμούκου ἢ *τζουμούκας*, ἐπίθ.:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει ἓνα μακρὸ ξύλο, μὲ πρόκες στὴν ἄκρη, ποὺ τὸ κρατᾶν οἱ τσομπάνηδες γιὰ ὄπλο². Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἠπειρωτικὸ *τζουμάκ'* τὸ³ καὶ *τζουμάκα* ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *τζουμάκα* > **τζαμούκα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *ου-α* > *α-ου* > *τζαμούκου* μὲ τὴν κατάληξη *-ου* ποὺ συνηθίζεται στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν τῆς Πιερίας γιὰ τὰ θηλυκά.

Μὲ τὸ ἴδιο οὐσιαστικὸ πρέπει νὰ συνδεθεῖ καὶ τὸ ἐπίθετο *τζουμούκας*⁴ τῆς Ρητίνης ποὺ σημαίνει τὸν χοντροκέφαλο. Ἔχουμε δηλ. **τζαμούκας* > *τζουμούκας* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *α* > *ου*.

τριδέβουμι, ρ.:

Στὸν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς τὸ ρῆμα δίνεται στὴν ἐξῆς φράση: «*τριδέβιτι ἢ δὲν τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὁ δρόμος: *τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὅταν τὸ μονοπάτι τὸ περπατοῦν πολλοὶ καὶ εἶναι εὐκολοδιάβατο καὶ δὲ *τριδέβιτι* τὸ ἀντίθετο»⁵.

Τὸ ρῆμα πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *τριοδεύω*⁶ «μαντεύομαι ἐν τριόδοις». Ἔτσι ἔχουμε: *τριοδεύομαι* > **τριουδεύουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ *αι* > *ι* ἀντίστοιχα > *τριδέβουμι* μὲ ἀποβολὴ τοῦ *ου* τῆς διφθόγγου *ου*, φαινόμενο συνηθισμένο στὰ βόρεια ἰδιώματα, ἀλλὰ καὶ στὰ νότια. στὸν Πόντο⁷ κ.λ.

τρούπ'κους ὁ:

Στὴ Θάσο ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἀρρώστια ποὺ μαζεύει ὑγρὸ στὴν κοιλιά, τὴν ὑδρωπικία⁸.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ *δρώπικας* ὁ⁹ τῆς νεοελληνικῆς, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μσν. *δρώπικας* ὁ < ἀρχ. ἐπίθετο *ὑδρωπικός* < *ὑδρωψ* ὁ.

1. Βλ. Β α ρ β á τ η, ὁ.π., στὸ λ. *fraise*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *τζουμάκ'* τό.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Φ. Τ á σ ι ο υ, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς» τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *τριδέβιτι*.

6. Βλ. Δ η μ η τ ρ á κ ο υ, Μέγα Λεξικόν, στὸ λ. *τριοδεύω*.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ώ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 238-239, ὅπου τὰ: *ἀγγιγούρ' - νου* (ἀγγιγούρ' νου, *τιλιμίσμρον* (τιλιονμίσμρον, *ἀχλιπάν'* (χλιονπάν' κ.λ.

8. Ἀπὸ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θασίτη δασκάλου Ἀργυρίου.

9. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ώ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικόν, στὸ λ. *δρώπικας* ὁ.

Ἡ φωνητική εξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *δροῦπικος μετὴν κατάλ. -ος > *τροῦπικος μετὴ τροπή τοῦ δρ > τρ (πβ. τά: ἀνδράχνη > ἀτράχνη¹, ἀντράκλα², δραπετής > τραπέτσι³ κ.λ.), τροπή τοῦ ω > ου ἀπὸ χείλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ π⁴ καὶ τοῦ ἄτονου ο τῆς κατάληξης σε ου ἀπὸ στένωση, τροῦπ'κους μετὴ ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι τῆς κατάληξης.

Τὴν ἴδια προέλευση καὶ σημασία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ ἡπειρωτικὰ διαλεκτικὰ ντροπ'κα ἡ⁵ καὶ τὸ λευκαδίτικο δροπίκι τό⁶.

τσάζουμι, ρ.:

Στὸν Αὐγερινὸ τὸ ρῆμα σημαίνει φοβοῦμαι, τρομάζω⁷ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ σκιάζουμαι ὡς ἐξῆς: *στδάζουμι μετὴ τσιτακισμό τοῦ κ πρὶν ἀπὸ τὸ ι, φαινόμενο συνηθισμένο στὴν περιοχή (πβ. τά: στδιπάρ' τὸ <σκεπάρι, Παραστδοουβή < Παρασκευή, στθνλί τὸ <σκνλί τὸ κ.λ. τοῦ ἰδιώματος)⁸, καὶ στένωση τῶν ἄτονων ο > ου καὶ αι > ι τῆς κατάληξης > τσάζουμι μετὴ ἀνομοιωτική ἀποβολή τοῦ ἀρχικοῦ σ.

φαλκίδα ἡ:

Στὴν Ἑλλάδα⁹ ἔχουμε τὸν τύπο φαλκίδα ἡ ποὺ σημαίνει ἓνα εἶδος δρεπανιοῦ, πιὸ γυριστὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ἐπίσης στὸν Κορινθρὸ¹⁰ ἔχουμε τοὺς τύπους φαλκίδα ἡ καὶ φαλκίδ' τό καὶ στὴν Ἑπειρο¹¹ τὸν τύπο φαλκίδι τό μετὴ τῆς σημασίας τοῦ δρεπανιοῦ.

Ἡ λέξη συνδέεται μετὰ μεσαιωνικὰ φαρκίς ἡ¹² καὶ φαλκίδιον τό¹³: δρεπάνι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ λατινικὸ fa!x-falcis¹⁴: δρέπανον.

1. Βλ. Ἐ μ μ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, Λεξικὸ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημόδου Γραμματείας, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, στὸ λ. ἀδράχνη ἡ.

2. Βλ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, ὁ.π.

3. Βλ. Andriotis, Lexicon, στὸ λ. δραπετής ὁ.

4. Βλ. Συμεωνίδη, Χείλωση, ὁ.π., σ. 249.

5. Βλ. Μόγκα, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. ντροπ'κα ἡ.

6. Βλ. Χρ. Λάζαρη, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, στὸ λ. δροπίκι τό.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

10. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὁ.π., στὰ λ. φαλκίδα ἡ καὶ φαλκίδ' τό.

11. Βλ. Μόγκα, ὁ.π., τ. Α', σ. 411, στὸ λ. φαλκίδι τό ποὺ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ falcio, ἐνῶ προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ φαλκίδιον τό.

12. Βλ. Ducange, Glossarium, στὸ λ. φαλκίδιον τό, ὅπου δίνει στὰ ἐρμηνεύματα τῆς λέξης κι ἄλλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξης.

13. Βλ. Ducange, ὁ.π., στὸ λ. φαλκίδιον τό.

14. Βλ. Ἐύστρ. Τσακαλώτου, Λατινοελληνικὸν Λεξικόν, Ἀθήνα ἄ.ξ., στὸ λ. falx-falcis.

φλάσκα ἤ:

Ἡ λέξις στὸ Βελβεντὸ σημαίνει τὴν μπάτσα, τὸ δυνατὸ χτύπημα στὸ πρόσωπο· «τοὺν ἔδουκα μῦὰ φλάσκα, τοὺν ἤρθιν οὐ οὐρανὸς σφουνδύλ'»¹. Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ ρουμάνικη *flașcă*² ποὺ ὁ Νικολαΐδης τὴ χαρακτηρίζει σλαβικῆς προέλευσης.

φουλίνα ἤ:

Στὴ Μηλιά καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις λέγεται γιὰ ἓνα μικρὸ κορίτσι κλαψιάρικο καὶ πολὺ ζωηρό, τρελό· «ἄδι μουρὴ φουλίνα, φύγι ἀπὸ δῶ!»³. Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμουνικὸ *ful' ină*⁴ «*sac fait de peau de mouton, tondu et retournée, qui sert à la conservation du fromage; ventre, panse; personne atteinte d'obésité*» ποὺ στὴ διάλεκτο τῆς Σαμαρίνας σημαίνει τὴν ἐπιπόλαιη καὶ ζωηρὴ γυναίκα, τὴν ἀσόβαρη καὶ ἐλαφριά⁵. Ὁ Ραραχαγι συνδέει τὸ ἀρωμουνικὸ *ful' ină* μὲ τὸ λατινικὸ *fol-lina*⁶, adj.· «*d'outré, de soufflet*».

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΕΥΝΑΝΘΙΑ ΔΟΥΓΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Βλ. Κ. Νικολαΐδης, Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κοινοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1909, σ. 570, στὸ λ. *φλάσκουτᾶ* ἤ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

4. Βλ. Ραραχαγι, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

5. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴν κ. Μ. Δουγᾶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

6. Βλ. Ραραχαγι, ὁ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

SUMMARY

E v a n t h i a D o u g a - P a p a d o p o u l o u, Etymological idioms of Macedonian districts.

An attempt is made in this work to etymologize 47 wholly idiomatic words originating from Macedonian villages and especially from mountain areas of Pieria and Voio. The collection of the words was realized during special missions in the above mentioned districts, in the frame of a programme, by the Linguistic Department of the Society of Macedonian Studies, for the collection of idiomatic lingual material of Macedonian districts. Except of those words, there are some more taken from glossaries of other collectors, their origin from various Macedonian districts, and some of the private collection of the author from Velvendos of Kozani.